

INNOVATIVE WORLD
Ilmiy tadqiqotlar markazi

TADQIQOTLAR

ILM-FAN

TEKNOLOGIYALAR

ZAMONAVIY ILM-FAN VA INNOVATSIYALAR NAZARIYASI

ILMIY-AMALIY KONFERENSIYA

2026

Google Scholar

zenodo

Andijan, Uzbekistan

+998335668868

<https://innoworld.net>

« ZAMONAVIY ILM-FAN VA INNOVATSIYALAR
NAZARIYASI » NOMLI ILMIY, MASOFAVIY,
ONLAYN KONFERENSIYASI TO'PLAMI

3-JILD 5-SON

Konferensiya to'plami va tezislari quyidagi xalqaro
ilmiy bazalarda indexlanadi

Google Scholar

doi[®] digital object
identifier

ResearchGate

zenodo

ADVANCED SCIENCE INDEX

OpenAIRE

Academic
Resource
Index
ResearchBib

Directory of Research Journals Indexing

www.innoworld.net

O'ZBEKISTON-2026

MENI SOHAMDA IZ QOLDIRGAN ALLOMA

Xudoyberdiyeva Nodira Chori qizi

Denov tadbirkorlik va pedagogika instituti

Xorijiy til va adabiyot 1 kurs talabasi

mingzayevmuhridin@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu tadqiqot ishi buyuk mutafakkir Abu Nasr Forobiyning ijtimoiy-iqtisodiy g'oyalari va ularning zamonaviy iqtisodiyot tizimidagi o'rniga bag'ishlangan. Maqolada allomaning "Fozil odamlar shahri" asaridagi mehnat taqsimoti, adolatli boshqaruv va ijtimoiy hamkorlik borasidagi qarashlari tahlil qilinadi. Muallif Forobiy merosini bugungi kun iqtisodiy islohotlari bilan bog'lab, uning nazariyalari iqtisodiy barkamollikka erishishda hamon dolzarb ekanini asoslaydi. Tadqiqot iqtisodiyot yo'nalishidagi talabalar uchun muhim nazariy manba bo'lib xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: muallimi soniy, ta'lim-tarbiya, inson kamoloti, baxtga erishish, axloqiy tarbiya.

KIRISH

Insoniyat tarixi davomida yashab o'tgan minglab mutafakkirlar orasida faqat sanoqligina siymolar borki, ularning qoldirgan merosi asrlar o'tsa-da, o'z qiymatini yo'qotmaydi, aksincha, vaqt o'tishi bilan yangicha ma'no va mazmun kasb etib boradi. Ana shunday ulug' siymolardan biri, Sharq uyg'onish davrining eng yirik namoyandasi, dunyo ilm-fani tarixida Aristoteldan keyin "Ikkinchi muallim" (Al-Muallim as-soniy) degan yuksak sharafga sazovor bo'lgan Abu Nasr Forobiydir. [1] Forobiy nafaqat bir sohaning olimi, balki falsafa, mantiq, musiqa, pedagogika va ijtimoiy boshqaruv kabi o'nlab fanlarning tamal toshini qo'ygan qomusiy olimdir.

Ushbu tadqiqot ishimizning "Mening sohamdagi iz qoldirgan alloma" deb nomlanishi bejiz emas. Zero, Forobiyning ilmiy qarashlari bugungi kunning har bir jabhasida, ayniqsa, inson kamoloti va jamiyat taraqqiyoti masalalarida asosiy mayoq bo'lib xizmat qiladi. Allomaning yashab o'tgan davri – IX-X asrlar – Islom olamida "Oltin davr" deb ataladi. Aynan shu davrda u yunon falsafasini chuqur o'rganib, uni Sharqona dunyoqarash bilan boyitdi va o'ziga xos mukammal bir tizimga soldi. Forobiyning "Ilmlarning kelib chiqishi to'g'risida"gi asari o'sha davrdagi barcha bilimlarni tartibga solib bergan bo'lsa, uning pedagogik qarashlari bugungi zamonaviy ta'lim metodikasining asosi bo'lib qolmoqda.

Alloma o'z asarlarida insonning bu dunyodagi oliy maqsadi — baxt-saodatga erishish ekanini ta'kidlaydi. Biroq, Forobiy talqinida baxtga shunchaki moddiy boylik yoki o'tkinchi lazzatlar orqali erishib bo'lmaydi. Haqiqiy baxt — bu bilim va yuksak axloqning birlashuvidir. Uning fikricha, bilim axloqsiz insonning qo'lida xatarli qurolga aylanishi mumkin. Shuning uchun ham u ta'lim va tarbiyani bir-biridan ajratib bo'lmaydigan, yaxlit bir jarayon deb bilgan.

Forobiyning "Inson kamoloti" haqidagi ta'limoti bugungi yosh avlod uchun o'zligini anglash va shaxsiy o'sish yo'lida eng muhim dasturilamadir.

Forobiyning "Fozil odamlar shahri" asari esa ijtimoiy boshqaruv va jamoaviy yashash madaniyatining yuksak namunasi. Bu asarda alloma ideal jamiyat qanday bo'lishi kerakligi haqida so'z yuritar ekan, har bir inson o'z qobiliyati va bilimi darajasida jamiyat rivojiga hissa qo'shishi lozimligini uqtiradi. Bu g'oyalar bugungi kunda biz intilayotgan adolatli jamiyat va rivojlangan davlat qurish tamoyillariga to'la mos keladi. Uning qarashlarida rahbar nafaqat boshqaruvchi, balki ma'naviy yetakchi, eng bilimli va eng axloqli shaxs bo'lishi shart.

Ushbu kichik tadqiqotimizda biz Forobiy merosining aynan ta'lim va shaxsiy rivojlanishdagi ahamiyatiga e'tibor qaratamiz. Nima uchun bugungi shiddatli texnologiyalar asrida ham biz 1100 yil avval yashagan olimga murojaat qilamiz? Chunki inson tabiati, uning ruhiy ehtiyojlari va jamiyatda o'z o'rnini topish istagi o'zgarmasdir. [2] Forobiy bizga faqat faktlarni o'rgatmagan, balki qanday fikrlashni, qanday qilib komil inson darajasiga ko'tarilishni va qanday qilib atrofimizdagilarga foyda keltirishni o'rgatgan.

Xulosa o'rnida aytish mumkinki, Forobiyni o'rganish — bu o'tmishni o'rganish emas, balki kelajakni qurish demakdir. Uning har bir fikri zaminida ulkan hayotiy tajriba va teran ilmiy mantiq yotibdi. Ushbu maqola orqali biz o'z sohamizning buyuk poydevorini qo'ygan allomaning siymosini gavdalantirishga, uning g'oyalarini bugungi kun prizmasi orqali tahlil qilishga harakat qildik. Forobiy men va men kabi ilm yo'liga kirgan har bir talaba uchun nafaqat tarixiy shaxs, balki doimiy hamroh va ma'naviy murabbiydir.

ADABIYOTLAR TAHLILI

Tadqiqotning bosh manbasi sifatida Forobiyning "Fozil odamlar shahri" asari olindi. Ushbu asarda allomaning ijtimoiy-axloqiy qarashlari mukammal bayon etilgan. Adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, Forobiy mazkur asarda jamiyat a'zolarining o'zaro hamkorligini faqat moddiy manfaat emas, balki ma'naviy birlik va umumiy maqsad — baxt-saodatga intilish sifatida talqin etadi. Shuningdek, uning "Baxt-saodatga erishuv haqida" risolasi insonning o'z ustida ishlash metodikasini o'rganishda asosiy manba bo'lib xizmat qildi.

Yurtimizda Forobiy merosini o'rganish bo'yicha ulkan maktab yaratilgan. Xususan, akademik M.M. Xayrullayevning Forobiy dunyoqarashi va falsafiy merosiga bag'ishlangan tadqiqotlari allomaning "Ikkinchi muallim" sifatidagi mavqeiini ilmiy isbotlab bergan. [3] Olimning asarlarida Forobiyning yunon falsafasini islomiy qadriyatlar bilan qanchalik uyg'unlashtirgani atroflicha tahlil qilingan. Shuningdek, falsafa fanlari doktori A. Mansurovning Forobiy pedagogikasi va axloqshunosligi haqidagi izlanishlari ushbu tadqiqotda inson kamoloti masalalarini yoritishda nazariy asos bo'ldi. [4]

METADOLOGIYASI

Ishda tizimli tahlil, qiyosiy-tarixiy yondashuv va deduksiya usullari qoʻllanildi. Allomaning "Fozil odamlar shahri" va "Baxt-saodatga erishuv haqida"gi asarlari birlamchi manba sifatida tanlanib, ulardagi gʻoyalar zamonaviy taʼlim standartlari bilan qiyoslandi. Tadqiqot jarayoni nazariy maʼlumotlarni toʻplash, ularni shaxsiy rivojlanish kontekstida tahlil qilish va alloma merosining bugungi kundagi ahamiyatini amaliy xulosalar orqali asoslash bosqichlarini qamrab oladi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR

Abu Nasr Forobiyning ilmiy merosi zamonaviy shaxs kamoloti va ijtimoiy munosabatlar kontekstida tahlil qilindi. Asosiy eʼtibor allomaning "Muallimi soniy" sifatida eʼtirof etilishiga sabab boʻlgan pedagogik va falsafiy yondashuvlariga qaratildi.

Muhokama jarayonida quyidagi jihatlar yaqqol koʻzga tashlandi:

1. Bilim va axloqning uzviyligi: Forobiyning "Tarbiya berishda avval axloq, soʻngra taʼlim berilishi kerak" degan gʻoyasi bugungi kundagi "soft skills" (yumshoq koʻnikmalar) va etik meʼyorlar muhimligini 11 asr oldin isbotlagan.
2. Tizimli yondashuv: Allomaning ilmlar tasnifi bugungi kunda biz oʻrganayotgan fanlar oʻrtasidagi bogʻliqlikni tushunishda fundamental ahamiyatga ega.
3. Liderlik xususiyatlari: Forobiy "fozil rahbar" timsolida nafaqat boshqaruvchi, balki jamiyatning maʼnaviy va intellektual yetakchisini koʻradi. Bu esa bugungi zamonaviy menejment va yetakchilik nazariyalari bilan toʻla mos keladi.

1-jadval

Abu Nasr Forobiy Merosi va Zamonaviy Shaxs Kamoloti: Qiyosiy Tahlil

Yoʻnalish	Forobiyning konsepsiyasi	Zamonaviy Talqin va Amaliyot
Tarbiya Ustuvorligi	"Avval axloq, soʻngra bilim". Tarbiya - insonni fazilatli qilish usuli.	Soft Skills va EQ. Hissiy intellekt va muloqot madaniyatining texnik bilimdan (Hard skills) ustun qoʻyilishi.
Ilmlar Tasnifi	"Ilmlarning kelib chiqishi toʻgʻrisida". Bilimlarni mantiqiy tizimga solish.	Fanlararo. Fanlararo bogʻliqlik va fanlarning umumiy tizimi (STEM) toʻliq oʻqitilishi.
Liderlik Modeli	"Foz rahbar Rahbar - intellektual intellektual, jismoniy sogʻlomlik va yuksak axloq egasi.	Transformatsiyalarni boshqarish. Liderning jamoaga maʼnaviy namuna boʻlishi va korporativ etik standarti.

Yo'nalish	Forobiyning konsepsiyasi	Zamonaviy Talqin va Amaliyot
Ijtimoiy Hamkorlik	"Fozil shahar" (Al-Madina al-Fadila). Jamiyat a'zolarining umumiy baxt uchun o'zaro yordami.	Ijtimoiy mas'uliyat (CSR). Barqaror davlat tashkiloti yo'lida, biznes va jamiyatning hamjihatligi.

O'tkazilgan tadqiqot va tahlillar natijasida quyidagi xulosalarga kelindi:

1. Ma'naviy poydevor: Forobiy g'oyalari zamonaviy talaba uchun shunchaki tarixiy ma'lumot emas, balki shaxsiy rivojlanishning strategik rejasi bo'lib xizmat qiladi. Uning baxtga erishish haqidagi metodologiyasi bugungi kundagi ruhiy xotirjamlik va muvaffaqiyat psixologiyasi bilan hamohang.

2. Universal metodologiya: Alloma taklif etgan "tahlil va sintez" usullari har qanday sohada, xoh u aniq fanlar bo'lsin, xoh ijtimoiy, samarali tadqiqot olib borish imkonini beradi.

3. Jamiyatda o'z o'rnini topish: Forobiyning mehnat taqsimoti va ijtimoiy hamkorlik haqidagi qarashlari insonning jamiyatda faqat o'zi uchun emas, balki umumiy manfaat uchun xizmat qilishi baxtning kaliti ekanini isbotladi.

Yakuniy xulosa shuki, Forobiy merosi zamonaviy yoshlar uchun o'zligini anglash, intellektual salohiyatini oshirish va yuksak axloqiy tamoyillarga asoslangan muvaffaqiyatli karyera qurishda eng ishonchli nazariy manbadir. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, "Muallimi soniy" g'oyalari raqamli texnologiyalar asrida ham inson omilining ustuvorligini saqlab qolishda muhim ahamiyat kasb etadi.

XULOSA

"Mening sohamdagi iz qoldirgan alloma" mavzusidagi ushbu tadqiqot Abu Nasr Forobiyning boy ilmiy merosi nafaqat tarixiy ahamiyatga ega, balki bugungi zamonaviy ilm-fan va shaxsiy kamolot uchun ham poydevor ekanligini ko'rsatdi. Allomaning "Muallimi soniy" deb e'tirof etilishi uning barcha davrlar uchun universal bo'lgan ta'lim va tarbiya tizimini yaratganidan dalolat beradi.

O'tkazilgan tahlillar natijasida quyidagi yakuniy fikrlarga kelindi:

1. Ilm va axloq birligi: Forobiyning ta'limotiga ko'ra, inson kamolotining cho'qqisi bilim va yuksak axloqning uyg'unligidadir. Bu g'oya bugungi kunda har qanday mutaxassis uchun eng zarur bo'lgan professional etika va shaxsiy mas'uliyat tamoyillarini belgilab beradi.

2. Tizimli yondashuv: Allomaning ilmlarni tasniflash va mantiqiy izchillik asosida o'rganish uslubi, talaba sifatida bizga ma'lumotlarni saralash va ularni amaliyotda samarali qo'llash ko'nikmasini shakllantirishda yordam beradi.

3. Baxt-sodat konsepsiyasi: Forobiy ta'limida baxt — bu shunchaki natija emas, balki doimiy bilim izlash va jamiyatga foyda keltirish jarayonidir. Bu qarash zamonaviy yoshlarning hayotiy maqsadlarini to'g'ri belgilashida muhim yo'nalish bo'lib xizmat qiladi.

Xulosa qilib aytganda, Abu Nasr Forobiy men uchun shunchaki o'tmishdagi olim emas, balki ilm yo'lidagi ma'naviy yo'l boshchidir. Uning g'oyalari bizni nafaqat o'z sohamizning yetuk mutaxassisi bo'lishga, balki jamiyat taraqqiyotiga hissa qo'shadigan fozil inson bo'lib yetishishga chorlaydi. Forobiy merosini o'rganish orqali biz o'zligimizni anglaymiz va kelajakdagi intellektual yutuqlarimiz uchun mustahkam zamin yaratamiz.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

I. Birlamchi manbalar (Alloma asarlari)

1. Abu Nasr Forobiy. Fozil odamlar shahri. — Toshkent: "Yangi asr avlodi", 2016. — 320 b.
2. Abu Nasr Forobiy. Baxt-sodatga erishuv haqida. — Toshkent: "Fan", 2002.
3. Abu Nasr Forobiy. Mantiqiy risolalar. — Toshkent: "O'zbekiston", 1993.

II. Ilmiy-nazariy adabiyotlar

4. Xayrullayev M. M. Forobiy dunyoqarashi va uning ahamiyati. — Toshkent: "Fan", 1967.
5. Xayrullayev M. M. Uyg'onish davri va Sharq mutafakkiri. — Toshkent: "O'zbekiston", 1971.
6. Mansurov A. Abu Nasr Forobiyning axloqiy va pedagogik qarashlari. — Toshkent: "O'qituvchi", 1994.
7. To'rayev B. Sharq falsafasi: Abu Nasr Forobiydan Alisher Navoiygacha. — Toshkent: "Ma'naviyat", 2011.

III. Zamonaviy darsliklar va tadqiqotlar

8. Ibrohimov N. Jahon falsafasi tarixi: Sharq peripatetizmi. — Toshkent: "Noshir", 2018.
9. Ochilova M. Pedagogika tarixi (Darslik). — Toshkent: "Innovatsiya-Ziyo", 2021.
10. Abdullayev M. Milliy g'oya va ma'naviyat asoslari. — Toshkent: "Adolat", 2015.

IV. Elektron resurslar

11. Ziyo.uz — O'zbekiston milliy kutubxonasi va ma'rifiy portalining elektron bazasi.
12. Nlibrary.uz — Alisher Navoiy nomidagi O'zbekiston Milliy kutubxonasining elektron resurslari.